
Gods grazers

J.G. Schenau

Leviticus 1:1, 2
‘De HEERE riep Mozes en sprak tot hem vanuit de tent van ontmoeting: Spreek tot de Israëlieten en zeg tegen hen: Wanneer iemand van u de HEERE een offergave wil aanbieden, moet u uw offergave aanbieden van het vee, van de runderen en van het kleinvee.’

Inleiding

In een themanummer van (toen nog) *Soteria* noemt oudtestamentica Eveline van Stalduine-Sulman Leviticus ‘een verwaarloosd boek in de christelijke kerk’. Een snelle blik in de registers van *Theologia Reformata* maakt, dat je die indruk niet alleen krijgt voor wat betreft het evangelische deel van de christelijke kerk. Zeker, in de discussies over homoseksualiteit duikt steeds een aantal wetsbepalingen uit Leviticus op, maar bijvoorbeeld wat in de eerste zeven hoofdstukken ten aanzien van de offers wordt geopenbaard, krijgt veel minder aandacht. Wij concentreren ons nu op wat we in Leviticus 1 lezen over het brandoffer.

Offerschaamte

Een zekere verlegenheid valt ook wel te verklaren, met name als het om offers gaat waarbij het bloed van dieren vloeit. In 2018 diende de Partij voor de Dieren (opnieuw) een wetsvoorstel in om onverdoofd ritueel slachten te verbieden. Oog hebben voor dierenwelzijn en dierenleed is een belangrijk kenmerk geworden van een beschaafde samenleving. Sowieso groeit de moeite met het opofferen van dieren aan onze menselijke overconsumptie. Het wordt dan moeilijk een bijbelboek voor het voetlicht te krijgen, waarin dieroffers een waardevolle plaats hebben in de omgang met God.

Er is voor de christelijke kerk daarnaast een meer inherente verklaring voor zoiets als offerschaamte. Aan de offers hangt gemakkelijk de geur van

een verdienstelijkheid die ten koste gaat van Gods genade in Christus Jezus. In de Nederlandse Geloofsbelijdenis wordt gesteld dat ‘Wij geloven, dat de ceremoniën en voorafbeeldingen van de wet met de komst van Christus hebben afgedaan, en dat aan alle voorafschaduwingen een eind gekomen is...’ (artikel 25). Dat wordt dan beleden op grond van verschillende teksten in het Nieuwe Testament, waarin de Heere Jezus Christus wordt verkondigd met het volmaakte offer van zijn eigen leven. Ik noem nu een kerntekst uit de klassieke verzoeningsleer: Hebreëën 10:5-10, met een citaat uit Psalm 40: ‘... brandoffer en zondoffer hebt U niet geëist. Toen zei Ik: Zie Ik kom...’ De Herziene Statenvertaling plaatst hier, diep in het Oude Testament, al de hoofdletters die de Heere Jezus inderdaad verdient!

Offerwetten

Toch zijn er ook wel redenen om de schaamte voorzichtig voorbij te komen. Voorzichtig, want we moeten er inderdaad niet aan denken ook maar iets af te doen aan de volkomenheid van Persoon en werk van onze Verlosser. Maar in de samenleving neemt de waardering van rituelen wel weer toe. Die nemen soms zelfs bepaald bizarre vormen aan. Dat zou op zijn minst enig begrip mogen genereren voor een christelijke kerk, die over oudtestamentische ceremoniën óók belijdt: ‘Toch blijft voor ons de waarheid en de inhoud ervan in Christus Jezus, in wie zij hun vervulling hebben’ (NGB art. 25). Het gebruikmaken van de getuigenissen van de wet wil volgens datzelfde geloofsartikel dienen om ons geloof in het evangelie te bevestigen, en ook om ons leven in alle betamelijkheid in te richten tot Gods eer en naar zijn wil. Ook hierbij kan verwezen worden naar teksten in het Nieuwe Testament, niet het minst naar woorden van de Heere Jezus zelf. Als Hij zegt dat de Schriften van Hem getuigen (Joh. 5:39), kunnen we dat horen met een accent op ‘Hem’, maar ook op ‘getuigen’. Dát accent bepaalt ons erbij dat bijvoorbeeld de oudtestamentische offers in hun eigenheid echt iets te zeggen hebben. Zo zou er verrassend en verrijkend licht kunnen vallen niet alleen op het offer van Christus, maar ook op de bouw van de christelijke gemeente tot een heilig priesterschap, om geestelijke offers te brengen, die God welgevallig zijn door Jezus Christus (1 Petr. 2:5).

Offerrijkdom

De goddelijke inspiratie in het getuigenis van de offerwetten blijkt trouwens direct in de eerste woorden van het boek Leviticus. Vijfendertig keer lezen we in het boek dat God met Mozes ‘sprak’. Dat Hij hem ‘riep’ lezen we in het hele Oude Testament maar drie keer: naar de brandende braambos, naar de top van de Sinai, en nu naar de tent van ontmoeting. Deze derde roeping van

Mozes markeert een nieuw begin in de omgang van God met zijn volk. De eerste roeping van Mozes deed hem God kennen als de HEERE (Ik ben die Ik ben) en leidde tot de bevrijding uit de slavernij. De tweede tot de sluiting van het verbond (Ik ben er voor jullie). Deze derde roeping ‘vanuit de tent van ontmoeting’ zegt: ‘Ik ben dichtbij, en wil van jullie gediend zijn’. In het Hebreeuwse woord voor offer (*korban*) schuilt de notie van ‘naderen’, of ‘doen naderen’. De afstand die het volk bij de Sinai nog moest houden, wordt nu in elk geval aanmerkelijk verkleind. Dat is de rijkdom van de offerdienst.

Tekenend is dat de offerdienst zich altijd richt op ‘de HEERE’ (Jahweh) en nooit op ‘God’ (Elohim). Bij de volken dienen offers vaak om de grillige goden te manipuleren tot welwillendheid. De Israëlieten mogen van hun kant verbondenheid tonen met de HEERE, die hen vanuit zichzelf in zijn liefde, goedheid en trouw nabijkomt. Tussen de sluiting van het verbond, die een hoogtepunt vindt in het gaan wonen van de HEERE in de tent van ontmoeting (Exodus) én het vertrek op weg naar het beloofde land (Numeri), mag het volk leren door middel van offers zijn eerbied, liefde en dankbaarheid tot uitdrukking te brengen. Om zo van zijn kant de relatie te zoeken, beleven en desnoods herstellen.

Juist het brandoffer is daartoe een geschikt instrument. Over verschillende soorten offers spreekt de HEERE tot Mozes. De zond- en schuldoffers hebben een belangrijke plaats. Het bijzondere is evenwel dat die niet vooropstaan. Als eerste wordt genoemd het brandoffer. Bij de volken rondom Israël had het nauwelijks een plaats, bij Israël zal het behalve individueel straks sowieso tweemaal per dag voor het hele volk worden gebracht. Zo zullen alle offers op het smeulend vuur van het brandoffer komen te rusten. Kenmerkend voor het brandoffer is, dat het in zijn geheel op het altaar komt. De Leidse Vertaling spreekt van het ‘aloffer’. Afgezien van de huid, zal er geen deel voor de priester en de Leviet zijn. Ook de offeraar zelf zal er niet van eten. Het specifieke van het brandoffer is: aanbidding in totale overgave en radicale toewijding. Alles voor de HEERE! Zoals alles van de HEERE is, de aarde en haar volheid. Wat wij U geven, geven wij U uit uw hand.

Op die manier zal ons brandoffer God goeddoen (vers 3), en – in weerwil van de stank van verschroeid vlees! – een aangename geur voor Hem zijn (vers 9). Het diepste welgevallen voor de HEERE is dat mét zijn brandoffer een mens zichzelf geheel aan Hem geeft, denken en dromen, zeggen en zwijgen, willen en werken.

De vraag ‘of de God van de Bijbel dan een G(g?)od is die bloed wil zien’, is in onze tijd van ongekend bloedvergieten wel begrijpelijk, maar gaat voorbij aan het sacramentele van dit bloedvergieten. In het bloed van het offerdier is zijn leven, en dat geeft de offeraar als teken van zijn eigen leven (17:11 en 14).

En dan dus in het kader van de verbondsrelatie, die de HEERE initieert, faciliteert en ook reguleert. Wie aan het bloed in dit totaaloffer voorbij wil zien, zal het offer van Christus niet op waarde schatten. Maar hij zal ook voorbijhoren aan een dringend appel tot toewijding aan de HEERE met huid en haar, hart en ziel, goed en bloed.

Offeraars

Nieuw is hier dus dat ieder persoonlijk actief deel gaat nemen aan deze dienst aan de HEERE. De veronderstelling is dat elke Israëliet, en zelfs ieder mens ('adam') dat ook zal willen: 'Wanneer iemand van u...' heeft hier de kracht van 'Zo vaak als wie dan ook...' Het is dat die woorden zo belast zijn, anders zou je willen spreken van een democratisering en emanciperen van de dienst aan de HEERE. Zeker, Mozes, en ook Aäron en zijn zonen houden een prominente plaats. De offeraar brengt het offer aan, identificeert zich met het offerdier door de hand erop te leggen, en slacht het, maar de eigenlijke offerhandelingen bij het altaar verricht de priester. Democratisering van de dienst aan de HEERE heeft dus haar grenzen, er is ook nog het ambt, maar onmiskenbaar leidt de derde roeping van Mozes tot een geweldige intensivering van de dienst aan de HEERE bij het volk.

Ontroerend is bijvoorbeeld dat er naast het in vers 2 genoemde offervee een aparte offerande is voor de armen: een paar duiven (vers 14). Dat dat het armenoffer is, staat hier wel niet met zoveel woorden, maar is vanuit het geheel van de offerdienst duidelijk. En wie denkt niet aan het offer van aanbidding en toewijding dat Jozef en Maria brachten, toen ze voor het eerst in de tempel kwamen met hun kind Jezus?

Heel het volk in al zijn verscheidenheid zal dus een brandoffer kunnen brengen, maar er is in de verscheidenheid ook een diepe eenheid. Die ligt vooral in de hartsgesteldheid achter het offer. Ook hier geeft de HEERE weer zelf aan, hoe die blijken mag. De totale verbranding van het offerdier wil dus sowieso het ongedeelde hart van de offeraar tonen. Verder suggereert vers 2 dat het offerdier genomen moet worden uit de eigen veestapel. De verbondenheid aan de HEERE moet jou echt iets mogen kosten. Maak van Gods goedheid geen goedkope genade! Laat je offer geen tweedehandsje of afdankertje zijn: kies een gaaf dier. Was de ingewanden en de achterpoten, om te laten zien dat jij verlangt naar reinheid. Kortom: je hoeft de HEERE niet meer te geven dan je beschikbaar hebt, maar geef wel het beste van wat je hebt!

Zo houdt de offerdienst een ernstige kant. We zijn er de HEERE niet vanzelf welgevallig mee. Cultisch kan het misgaan. Het gaat zelfs al heel gauw mis, nota bene met Aärons eigen zonen Nadab en Abihu (Lev. 10). Van eigenzinnigheid is de HEERE niet gediend, onder het volk niet en bij zijn ambtsdragers

helemaal niet. Ethisch kan het misgaan. Hoe vaak striemen de profeten het volk niet met Gods oordeel over een offerdienst zonder een hart dat uitgaat naar de naaste? David voelt aan dat zijn seksuele onreinheid de HEERE van zijn offers doet walgen, tenzij hij genade vindt, en zijn offer ten diepste zal bestaan uit een gebroken geest en een verslagen hart (Ps. 51:18-21).

Ieder die een brandoffer brengt, moet zich dat realiseren. Want mag in het brandoffer het element van de verzoening niet vooropstaan, het is nooit afwezig. Het leggen van de hand wordt in vers 4 ook met verzoening in verband gebracht. Je identificeert je met je offerdier, en je realiseert je dat je dat doet als zondig mens. En voor de aangename geur waarmee het offer de HEERE bereikt, wordt in vers 9 een woord gebruikt dat zoiets betekent als 'rustgeur', 'stillingsgeur'. Aangezien zelfs onze beste werken onvolkomen en met zonde bevekt zijn, dient ook bij de meest verheven *worship* Gods toorn gestild. En daar opent zich nadrukkelijk het perspectief naar de volmaakte Hoge priester, die met zijn totale overgave in de dood niet alleen het volmaakte zoenoffer bracht voor onze schuld, maar ook het volmaakte brandoffer voor al ons falen, voor alle goedkope dienst in onze onvolkomen offers.

Offergaven

De recent overleden Britse opperrabbin Jonathan Sacks schreef een zeer boeiende serie over de boeken van Mozes. Ook over de offers lees je prachtige gedachten. Je mist de erkenning van het volmaakte offer van Christus, maar wat hij schrijft, helpt wel om het eigene van het Oude Testament te verstaan. Zo wijst hij op de drie woorden in vers 2 voor de offerdieren van het brandoffer. Eerst staat er het overkoepelende 'vee' (*behemah*). Dat roept het beeld op van dieren die grazen om te overleven. Daaruit kon worden gekozen voor rundvee (*baqar*) of kleinvee (*tson*; schapen of geiten). Het woord *baqar* heeft iets in zich van 'heksen': bij grazende dieren moet de vrijheid beperkt worden als hun het gras bij de buurboer groener lijkt. Aan het woord *tson* valt de echte kuddementaliteit af te lezen: dezelfde richting kiezen die anderen gaan, de mainstreaming, de waan van de dag, de mode van het moment. Dit onderwijs van Sacks over de genoemde offerdieren samenvattend, zou je achtereenvolgens kunnen spreken van vitaliteit, vrijheid en verbondenheid. En als bij ons mensen die 'grazers' nu eens meer Góds grazers zouden worden, zou de wereld daar niet heel erg van opknappen? Om te beginnen onze neoliberale samenleving, die steeds minder plaatsheeft voor zoiets als het offer. Ieder maakt zich sterk om het eigene vast te houden. De vitaliteit van de eigen gezondheid, de vrijheid van de zelfbeschikking, de verbondenheid in slechts het eigen netwerk. Met over het geheel genomen polarisatie en eenzaamheid tot gevolg.

Opgeven van het zoeken van vitaliteit, vrijheid en verbondenheid hoeft niet, wel ze opdragen, zo leert het brandoffer ons. Aan de eer van de HEERE en het welzijn van de naaste.

En wat een vreugde dan, dat onze offers mogen rusten op het offer van Christus, in het vuur van zijn Geest. Dat wij 'door de ontfermingen van God' onze lichamen aan Hem mogen wijden als een levend, heilig en voor God welbehaaglijk offer (Rom. 12:1).

*Neem mijn leven, laat het, Heer, toegewijd zijn aan uw eer.
Maak mijn uren en mijn tijd tot uw lof en dienst bereid.*

Het brandoffer leert ons bij het eerste couplet van dat lied zeggen: en ál wat er verder volgt...

J.G. Schenau is als predikant verbonden aan de christelijke gereformeerde kerk van Nunspeet-Ichthus.